

CUPRINS

Lista de abrevieri	
Calist Angelicoudes și mângâierile vieții isihaste.	
Studiu introductiv	
(IPS Simeon Koutsas, Mitropolit de Nea Smyrni, traducere de Conf. univ. dr. Carmen-Maria Bolocan)	
I. Calist Angelicoudes. Studiu biografic	
II. Învățătura duhovnicească	
a lui Calist Angelicoudes	2
III. Opera literară a lui Calist Angelicoudes	6
IV. Concluzii	10
Notă asupra ediției	
(Pr. Dragoș Bahrim)	11
Sfântul Calist Angelicoudes,	
Trei tratate isihaste	
(traducere de Laura Enache)	11
Cuvântul al XXIII-lea Despre împărțășirea Duhului	
Sfânt și cum ne vin nouă prin aceasta	
toate darurile dumnezeiești în Hristos	11
Cuvântul al XVI-lea Despre războiul cel înțelegător	
și despre sfânta isihie care-i urmează	162
Cuvântul al V-lea Despre Duhul Sfânt	
și despre cum lucrează în cei credincioși	18
Apendice	20

Indice de referințe patristice sau alți autori vechi 233

Indici de referințe scripturistice 236

Indici de nume proprii 242

Autorul nostru caracterizează viața monahală drept un război nevăzut, iar asceza care o însoțește, drept o adevărată luptă duhovnicească. Analogiile pe care le face între războiul văzut și războiul duhovnicesc ne apar foarte interesante. Războiul văzut are nevoie de „arme potrivite, un arhistrateg, de un loc prielnic, de lumină”⁴², iar războiul duhovnicesc presupune exact aceleași resurse duhovnicești. Iar armele acestuia din urmă sunt: „armele luminii, poruncile Domnului nostru Iisus Hristos”⁴³. Întemeindu-se pe învățătura Sfântului Apostol Pavel⁴⁴, Calist enumeră, drept arme de acest tip: „platoșa dreptății”, „puterea practică”, cu care atletul duhovnicesc își încinge mijlocul, „nădejdea mântuirii” care îi slujește drept coif, în timp ce în picioare are încălțăminte „puterii nepătimirii”; în sfârșit, el are „drept armă de apărare, rugăciunea”⁴⁵.

Conducătorul luptei este Însuși Domnul Iisus Hristos, de Care călugărul trebuie să depindă în întregime și pe Care trebuie să-L invoce în fiecare clipă. În lupta duhovnicească, locul „arhistrategului” este ocupat de „minte și gândire”⁴⁶, în timp ce lumina înseamnă strălucirea „care vine din fapte prin credință, sau mai degrabă iluminarea duhovnicească prin citirea dumnezeieștilor table”⁴⁷; „pământul dobândit”, în fine, este dat de „fuga de toate”⁴⁸ și înseamnă „sfânta și smerita isihie”⁴⁹.

Astfel „soldatul lui Hristos”, „în chilia sa, în deplină singurătate”⁵⁰ și înarmat cu armele duhovnicești îl va doborî

⁴² *Cuvântul XVI*, 1, 11-12 [p. 162].

⁴³ *Ibidem*, 6, 33-34 [p. 171].

⁴⁴ Ef. 6, 14-18.

⁴⁵ *Cuvântul XVI*, 6, 36, 40 [p. 171].

⁴⁶ *Ibidem*, 1, 14-15 [p. 162].

⁴⁷ *Ibidem*, 1, 16-17 [p. 162].

⁴⁸ *Ibidem*, 6, 29 [p. 170].

⁴⁹ *Ibidem*, 1, 18 [p. 162].

⁵⁰ *Ibidem*, 6, 42-43 [p. 171].

pe Goliat cel înțelegător⁵¹ și-i va nimici „întreaga armată întunecată și cumplită a demonilor, cu sprijinul și inspirația puterii izvorâte de sus a adevăratului Iisus al sufletelor noastre”⁵².

Calist distinge două categorii în mijloacele sau formele de asceză practicate de monahul isihast: pe de o parte, mijloacele care liniștesc pornirile trupului și îi potolesc dorințele, iar pe de altă parte, mijloace care trezesc mintea, o eliberează de gânduri, contribuind la alipirea ei de Dumnezeu. Prima categorie are următoarele elemente: „mâncarea măsurată, băutura ușoară, somnul scurt, starea în picioare după putere, plecarea genunchilor, pe cât se poate, într-o înfățișare de smerenie, haină neluată în seamă, cuvânt puțin, cât e de trebuință, culcarea pe jos și toate celelalte care îmblânzesc în parte trupul”⁵³. La acestea, el adaugă, de asemenea, lucrul de mână, prelungit puțin, cu scopul de a alunga acedia.

Resursele celei de a doua categorii sunt: „citirea Sfintei Scripturi și a Sfinților tâlcuitori ai ei, dar și aceasta cu măsură; psalmodierea cu pătrunderea înțelesului; cugetarea la cele spuse în Scripturi și la minunile văzute în zidire, rugăciunea cu gura până ce sfântul har al Duhului o va mișca în chip simțit în inimă”⁵⁴.

Calist acordă o importanță deosebită minții și trezviei care trebuie să-l stăpânească pe isihast, pentru a putea înfrunta răutățile și cursele diavolului. De ce? Pentru că „potrivnicul

⁵¹ Cf. *Ibidem*, 8, 23-24 [p. 174].

⁵² *Ibidem*. Importanța ajutorului dumnezeiesc în lupta monahului împotriva diavolului este astfel scoasă în evidență: „Căci într-adevăr nu este nimic care să îl facă pe vrăjmașul nostru, diavolul, nevăzut nouă și care să nimicească atacurile lui împotriva noastră decât numai Dumnezeu, fiind prezent în noi în chip vădit și fața Lui contemplată de noi și care ne luminează cu dumnezeieștile străluciri în lumina fără formă”. *Ibidem*, 9, 22-26 [p. 175].

⁵³ *Cuvântul XXII*, 3, 7-10 [*Meșteșugul liniștirii*, FR 8, p. 356].

⁵⁴ *Ibidem* [*Meșteșugul liniștirii*, FR 8, p. 357].

nostru diavolul, are o fire mai puternică decât firea noastră⁵⁵ și, în calitate de ființă spirituală și netrupească, își desfășoară tot felul de mijloace prin care să ne îndepărteze de Dumnezeu și să ne conducă la pierzanie⁵⁶. Isihastul trebuie să trăiască „cu o conștiință curată, cu atenție și luare aminte” (περινενοημένως)⁵⁷. În ce constă această viață? „Să trăiască pururea cu luare aminte la gânduri și să arunce departe, prin chemarea sfântă a numelui lui Iisus Hristos, Domnul nostru, și prin rugăciunea inimii, a minții, și cea prin cuvinte, pe acest pierzător”, răspunde Calist⁵⁸.

Tot el ne mai descrie și diferitele faze sau etape ale vieții ascetice, adică treptele pe care le întrebuițează călugărul pentru a ajunge la culmea desăvârșirii în Hristos. Chiar dacă distincția lui Calist în această privință nu este destul de clară, aceste trepte sunt următoarele:

- a) „Plânsul, ocărârea și disprețuirea de sine”;
- b) Asceza trupului, adică „privegherile, starea în picioare, înfrânarea și osteneala trupească”;
- c) „Râul de lacrimi ce pornește din ochii celor ce cugetă cele smerite întru frângerea inimii”;
- d) Următoarea treaptă este „pacea din partea gândurilor”;
- e) Când omul a dobândit liniștirea gândurilor, începe apoi „să pătrundă în firile lucrurilor și să vadă măiestria lui Dumnezeu. Lucrul ei [a minții] este, de acum, să prindă și să contemple înțelesul dumnezeiesc al puterii, al înțelepciunii, al slavei, al bunătății și al celorlalte câte sunt în Duhul lui Dumnezeu. Ea pătrunde totodată în tainele Scripturii, gustă bunătățile mai presus de fire, se bucură de frumusețile mai presus de lume și se face încăpere a iubirii lui Dumnezeu”⁵⁹.

⁵⁵ Cuvântul XVI, 7, 60-61 [p. 173].

⁵⁶ Cf. *Ibidem* 8, 12-17 [p. 174].

⁵⁷ *Ibidem*, 7, 10-14 [pp. 171-172].

⁵⁸ *Ibidem* [p. 171].

⁵⁹ Cuvântul XXII, 1, 12-26 [*Meșteșugul liniștirii*, FR 8, pp. 354-355].

2. Condiția isihiei

Condiția esențială între toate celelalte și absolut indispensabilă realizării idealului monahal este, după Calist, *isihia*. El închină acesteia întreg *Cuvântul al XVI-lea*, menționând-o și în alte *Cuvinte* ale sale.

Pentru isihastul din Melenic, „isihia [...] este fuga de cele sensibile și apropierea de cele inteligibile și de aceea ea înseamnă apropiere de Dumnezeu”⁶⁰. Isihia îl duce pe om la pocăință, iar retragerea din lume îl duce la curăție. Invers, „nu se poate învrednici de convorbirea cu Dumnezeu și de vederea lui cât timp se află în convorbire cu oamenii și îi vede pe ei”⁶¹.

Calist distinge două forme de viață: „viața agitată și amestecată” și viața „neamestecată și liniștită”⁶². Prima, care se găsește în îndepărtarea omului de Dumnezeu, omul rămânând prizonierul dorințelor lumii, conduce la întunecarea sufletului despărțit de Dumnezeu, la nebunie, pe scurt, la moartea sufletului. Dimpotrivă, viața isihastă duce la iluminarea minții, întoarcerea la Dumnezeu și la cunoștința de Dumnezeu pe care Domnul a numit-o „viața veșnică”⁶³. Atâta timp cât omul rămâne în lume, supus atacurilor demonilor și influenței realității sensibile, îi este greu să scape de pericolul păcatului. Și dimpotrivă, dacă părăsește lumea și realitatea sensibilă și luptă pentru a-și îndrepta simțirea către interiorul inimii și către Dumnezeu, lucrarea sa devine mai

⁶⁰ *Cuvântul XVI*, 3, 2-3 [p. 165].

⁶¹ *Cuvântul XXII*, 1, 3-12 [*Meșteșugul liniștirii*, FR 8, p. 354].

⁶² *Cuvântul XVI*, 2, 6, 15-16 [p. 164].

⁶³ In 17, 3. Cf. *Cuvântul XVI*, 9, 2-7: „Astfel trebuie luptat. Astfel trebuie trăit prin priveghere și prin rugăciune, prin preocuparea stăruitoare cu acestea în liniște, inima noastră depărtând, cu ajutorul harului, valul pătimas, ne va revărsa nouă lumina duhovnicească întru care va răsări în chip minunat vindecarea sufletului strălucită prin lumina contemplației în duh și în adevăr” [p. 174].